

Katica
IVANDA SERDAR

UZROCI I TIJEK HRVATSKOG USELJAVANJA U KANADU

Na početku 19. stoljeća
do bili su prenenove
hrvatski politički grupi
Austro-Ugarske svrde
kao i hrvatsko opće
bi imalo je osnovno vruć
da počele posljednje velike migracije, a u skladu
je s tim u množini hrvatski narod i posao padao u ruke
hrvatskih seoskih, a u gradovima, poduzetnička elita je pro-
davala se u Ameriku.

U dovršenoj povijesničkoj knjizi "Hrvati putnički centri kori
zajedno sa zapadom prema Kanadi" ponaprijed već
zadale su i razloge i mogućnosti korištenja pojedinim
članovima.

Premda podatima kojim narodi prof. Prpić, u razdoblju
između 1890. i 1913. godine u Hrvatske i Slovence se vratio
više od 300 000 Hrvata, od čega je polovica osirila na severno-
američki kontinent. Slijedi proces useljavanja, u kojem među
polovinom i polovicom hrvatskih grada, odigrava se u Dak
moci, raspodeli se u istočnu kanadsku zemlju, te se na 80 000
Hrvata (Prpić, "The Croatian Settlement in America", N. York
1960).

Hrvatsku seljensku delatu u Kanadu izuzevaju endemis-
tina ili prelaza sjevernoamerički granici, bilo bi sedili u
kanadskim sunčanama, rudnicima ili na farmama. Tvoj uselje-
vanju su bila ujavnim poslednjima, a među njima gotovo
da nije bilo žena.

Doseljenje u bili vremenskim uvjetima, tako je bilo i život
u Kanadi, i u dobrobiti vlaste, borba za gospodarsku.

Premda hrvatsku seljensku delatu u Kanadi karakteristična je politika
Hrvati su, kao i ostali mediteranski i sredozemni narodi,
bili vremenski nepotrebni, te su smotreni nepogodnim za živje-
nost u europejskoj klimi. Naime, na Hrvate se prvi
vega gledalo u kontekstu trudnoćama migracija, prema

"Prvog svjetskog rata"

URSUCHTIEK
HRAVATSKOG
UGETVANIA
UKRAINA

Useljavanje do Prvog svjetskog rata

Na početku 19. stoljeća uzroci hrvatskog iseljavanja u Kanadu bili su prvenstveno političko-gospodarske naravi, jer je hrvatski političko-gospodarstveni život za vrijeme vladavine Austro-Ugarske sveden na veoma nisku razinu.

Uvođenje općeg gradanskog zakonika i njegovih odredbi imalo je osobito velike posljedice na hrvatsko selo. Vlasti su počele pogodovati diobama seljačkih zadruga, a hrvatski je čovjek radi plaćanja troškova diobe i poreza padaо u ruke bankovnih agenata, koji su zbog podmirenja dugova prodavali zemlju u bescjenje.

U to vrijeme pojavljuju se i brojni putnički agenti koji zagovaraju gospodarske prednosti Kanade; ponajprije veće zarade u gradovima i mogućnost kupnje zemlje po niskim cijenama.

Prema podacima koje navodi prof. Prpić, u razdoblju između 1890. i 1913. godine iz Hrvatske i Slavonije se iselilo više od 500.000 Hrvata, od čega je polovica otišla na sjevernoamerički kontinent. Sličan proces iseljavanja, usred nesnosnih političkih i gospodarstvenih prilika, odigrao se i u Dalmaciji, odakle je u istom razdoblju iseljeno više od 80.000 Hrvata. (Prpic, *The Croatian Immigrants in America*, N. York 1980.)

Hrvatski iseljenici dolaze u Kanadu iz domovine ili prelaze sjevernoameričku granicu kako bi radili u kanadskim šumama, rudnicima ili na farmama. Prva iseljavanja su bila uglavnom pojedinačna, a među njima gotovo da i nije bilo žena.

Doseljenici su bili veoma siromašni, dok je novi život u Kanadi najčešće bio surova borba za goli opstanak.

Prema kriterijima tadašnje kanadske migracijske politike Hrvati su, kao i ostali mediteranski i srednjeeuropski narodi, bili »rasno« nepoželjni, jer su smatrani nepogodnima za farmerе u surovoj kanadskoj klimi. Naime, na Hrvate se prije svega gledalo u kontekstu sredozemnih migranata, prema

kojima nije bilo veće sklonosti, smatralo se da nisu dovoljno prikladni za naseljavanje Kanade, za razliku od npr. Ukrajinaca.

Tek je početak izgradnje transkontinentalne željeznice omogućio da se na osnovi ugovora uvozi strana radna snaga, što je ujedno ublažilo restriktivne imigracijske mјere. (Rasporich, *For a Better Life*, 1982, str. 42)

Prema sačuvanim evidencijama, u Kanadu je 1906. godine je ušlo 226 Hrvata, 1907. - 273, a 1908. zbog ekonomskе recesije broj se smanjuje na 224 osobe. Tek uvođenjem kvote useljavanja u Sjedinjene Američke Države dolazi do ponovnog povećanog broja ulaska Hrvata i u Kanadu:

1912. dolazi 281 osoba, 1913. 642 osobe, a 1914. 803 osobe (Rasporich, 1982, str. 42-44)

Početak Prvog svjetskog rata je još više otežao život Hrvata u Kanadi. Kanada je kao kolonija Velike Britanije odmah bila uključena u rat tako da je hrvatska zajednica, kao manjina iz Austro-Ugarske, bila neprijateljski promatrana i sukladno s tim tretirana.

Unatoč svim tegobama, rani hrvatski useljenici ipak uspijevaju do Prvog svjetskog rata stvoriti dvije hrvatske naseobine: Salut S. T. Marie i Port Arthur na jezeru Superior u Ontariju.

Useljenicima ovog razdoblja uglavnom je bio namijenjen poljoprivredni rad u prerijskim pokrajinama Manitobi, Saskatchewantu i Alberti. To je bio naporni rad bez radnog vremena i pod najtežim uvjetima, te s najnižim nadnicama i šestomjesečnom besposlicom u zimskom periodu.

To su bili razlozi koji su potakli Hrvate na postupno napuštanje prerije koja im je bila namijenjena i stvaranje hrvatskih naseobina u industrijskim središtima južnog Ontarija gdje su uvjeti rada bili povoljniji, a plaće stabilnije.

Hrvati se tako naseljavaju u Toronto, Hamilton, Welland, Winsdor te rudarski grad Sudbury. Na sjevernom dijelu Ontarija naseljavaju Shumacher i Kirkland Lake, dok je na pacifičkoj obali Vancouver bio najveća hrvatska naseobina.

Hrvatski useljenici iz ovog razdoblja najvećim su dijelom radili kao rudari, tvornički i šumski radnici ili u manjem broju kao farmeri.

Pet generacija hrvatskih useljenika u Kanadi

Promatrano iz današnje perspektive, u Kanadi možemo razlikovati već pet generacija kanadskih Hrvata, premda se u postojećoj literaturi bivšeg sustava najčešće neopravданo spominju samo tri generacije.

Dakle, već postojeće generacije Hrvata u Kanadi objektivno se mogu - prema vremenu i okolnostima iseljavanja - podijeliti u pet generacija:

1. Prva ili najstarija je tzv. pionirska generacija s početka stoljeća.

2. Druga generacija je stigla u vremenu između dva rata, zbog načelno istih političko-gospodarstvenih razloga kao i prva, jer je hrvatski narod i u novoosnovanoj Kraljevini SHS bio izložen političko-gospodarskim pritiscima koje je bilo teško podnijeti.

3. Treću generaciju Kanadana hrvatskog porijekla predstavljaju djeca druge generacije koja su rođena i odgojena u Kanadi.

4. Četvrta je generacija Hrvata došla u godinama neposredno nakon Drugog svjetskog rata. Ovaj val hrvatskog useljavanja može se podijeliti u dvije faze:

a) Prvu fazu sačinjavaju hrvatske izbjeglice koje su preživjele poslijeratne marševe smrti ili logore tzv. *Displaced person camps* po Austriji, Italiji ili Njemačkoj. Prva skupina spašenih iz logora stigla je 1947. godine zahvaljujući kanadskim vlastima i rodbini u Kanadi, a pristizali su uglavnom preko drugih europskih zemalja u pokroviteljstvu katoličkog Caritasa.

Gledajući socijalnu strukturu ovih doseljenika, znakovito je što se među njima nalazi izuzetno veliki broj visokoobrazovanih osoba - inženjera, profesora i liječnika - koji su bez obzira na stručnost počinjali raditi u kanadskim rudnicima, na građevini ili na farmama.

U Kanadu je od 1947. do 1951. godine došlo približno 7.000 osoba iz ove kategorije.

Nova grupa doseljenika pomladila je stare hrvatske kolonije i u isto vrijeme pridonijela otklanjanju dezinformacija koje su jugoslavenskom propagandom ušle u pojedine hrvatske zajednice.

b) Drugu fazu četvrte useljeničke generacije u Kanadu čine hrvatski useljenici 60-ih godina, kada na snagu stupa tzv. planirana emigracija. Tada, pored iseljavanja mladih Hrvata koji bježe preko granice, u komunističkoj Jugoslaviji dolazi do liberalizacije izdavanja radnih putovnica, kao dijela migracijske politike kojom se iseljavalo najvitalnije dijelove nepoželjnih nacija, naročito Hrvata. Na taj su način tisuće mladih Hrvata napustile domovinu, a veliki postotak je bio sa stručnom ili sveučilišnom izobrazbom.

Od kraja Drugog svjetskog rata pa do 1975. godine u Kanadu je uselilo približno 65.000 Hrvata. (Rasporich, 1982, str.193)

Istraživanju i interpretiranju ove problematike jugoslavenski su povjesničari i sociolozi pristupali neobjektivno. Primjerice, na simpoziju *Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze sa domovinom* održanom 1978. godine u Zagrebu, Vladislav Tomović iz St. Chatrines - Ka-

nada u svom je izlaganju (*Broj i društveni položaj naših iseljenika u Kanadi*) negirao činjenicu o postojanju političke emigracije iz Jugoslavije tvrdeći: »Praktično, političke emigrante iz naše zemlje nismo imali poslije 1945.-46. godine. Imali smo prekršitelje zakona u oblasti privrede i jedan dio avanturistički nastrojene omladine koja je ilegalno prelazila granice. Ti su se ljudi, radi lakšeg prijema u novu zemlju kao i pritska vršenog nad njima da se deklarišu kao politički emigranti prijavljivali kao *politički bjegunci*.«

Iz analize prof. Rasporicha, povjesničara pri sveučilištu u Calgariju te iz drugih radova vidi se absurdnost navedene tvrdnje. Naime, Rasporich navodi javne proteste i apeliranja hrvatskih udruga i zajednica u iseljeništvu glede ljudskih prava u komunističkoj Jugoslaviji. Tako već 1945. godine predsjednik američke HBZ John Butković i predsjednik HSS Stjepan Bradica iz Kanade - u otvorenom pismu tadašnjem premijeru Kanade - osuduju komunistički režim i traže *garanciju za život* hrvatskih političkih prognanika. (Rasporich, 1982, str. 173)

Val useljavanja četvrte generacije je nešto smanjen sredinom sedamdesetih godina, ali nije prestao do devedesetih.

5. Petu generaciju hrvatskih Kanadana čine djeca gore navedenih useljenika. Ova grupa je zajedno s prethodnom znatno pripomogla procesu akulturacije. Taj se proces vidi u lojalnosti prema djelima kulturama, jezicima, i tradicijama, tj. nastoji se sačuvati kulturu svojeg porijekla, uz istovremeno usvajanje novih elemenata iz kulture dominantne grupe.

Suvremene hrvatske zajednice i udruge u Kanadi

Danas na prostoru Kanade živi približno 200.000 kanadskih Hrvata koji imajuiza sebe dosta dugu, iako još nedovoljno istraženu povijest. (v. *Canada-Croatia*, Noval 1991, str. 66)

Dvije su posljednje generacije hrvatskih useljenika u Kanadu uvjetovale intelektualnu i duhovnu regeneraciju hrvatske zajednice u Kanadi, posebice glede očuvanja jezika, vjere i kulture. Šezdesetih godina, upravo zbog njihovog djelovanja, dolazi do gradnje novih hrvatskih crkava i do porasta broja hrvatskih zajednica u kanadskim gradovima (u Torontu, Montrealu, Hamiltonu, Wellandu, Winsdoru, Vancouveru i Edmontonu).

Kroz svoju političku aktivnost napravili su bazični korak u procesu akulturacije. Kao bolje obrazovani segment hrvatske kanadske zajednice odbijaju bezuvjetnu asimilaciju što su ranije generacije ponekada i nekritično prihvaćale.

Poslijeratni dolazak hrvatskih migranata u Kanadu bitno je utjecao na stvaranje novog etničkog života. Stvarane su

potpuno nove socijalne, kulturne, župne i političke organizacije koje su služile na dobrobit cijelokupnoj useljeničkoj zajednici.

Godine 1990. u Kanadi je bilo čak 19 hrvatskih župa: 13 u provinciji Ontario, 1 u provinciji Quebec Montreal, 1 u provinciji Manitobi, 2 u provinciji Alberti, 2 u provinciji British Columbia.

U sastavu hrvatskih župa djeluju i hrvatske škole, crkveni zborovi, folklorne grupe, karitativna društva i nogometni savezi. *Hrvatski nacionalni nogometni savez Sjedinjenih Američkih Država i Kanade* osnovan je 1964. i okuplja momčadi iz dvadeset gradova.

Hrvatsko-kanadski folklorni savez osnovan je 1973. godine u Sudburyju gdje je održan i prvi festival, te se razvio u jednu od najbrojnijih hrvatskih organizacija u Kanadi, koja okuplja 40-ak folklornih grupa iz preko 30 kanadskih gradova.

U istom periodu dok se osnivao folklorni savez, u New Yorku se osnovao HIŠAK - *Hrvatske izvandomovinske škole Amerike-Australije i Kanade*. Ova organizacija je pod ravnateljstvom fra Ljube Krasića 1974. okupila prve postojeće škole koje su razradile program rada i priručnike. Pošto je broj novih škola brzo rastao, stručna vladina komisija iz Ottawe i službeno prihvaća HIŠAK davši mu visoku ocjenu, te ujedno uz potporu ministarstva multikulturizma izdaje standardne priručnike za hrvatske izvandomovinske škole.

O iznimnoj važnosti hrvatskih izvandomovinskih škola fra Ljubo Krasić je u publikaciji *Croatia-Kanada* Noval 1991. napisao: »Hrvatske škole, od kojih su neke narasle na po 500 ili 700 daka, kao u Torontu, Vancouveru, Missisaugi, pripremale su generacije mladih Hrvata na to da dok vole svoje nove domovine, sve više zavole domovinu podrijetla. Jezik je osnovni ključ da bi to mogli. Već nakon nekoliko godina sustavnog rada škola osjetilo se u hrvatskim naseobinama življe i potpunije uključivanje mladih gimnazijalaca i sveučilištaraca u život zajednice i u programe koji bi, bez znanja hrvatskog jezika, nadmašivali njihovu sposobnost i hrabrost preuzeti ih na sebe. Iz redova nekadašnjih daka nikla su hrvatska studentska udruženja po sveučilištima u Torontu, Hamiltonu, Waterloou i drugdje... Đaci koji su prolazili kroz te škole općenito pokazuju veće zanimanje za Hrvatsku i rado je posjećuju, nerijetko radeći preko ljeta upravo za to da zarade za put«.

Na taj su način hrvatske izvandomovinske škole stvorile bazu potencijalnih studenata hrvatskog jezika te je 1984. započeo program osnutka katedre hrvatskog jezika i kulture na jednom od kanadskih sveučilišta.

Unatoč velikom otporu jugoslavenske ambasade potpisivanje ugovora o uspostavi katedre hrvatskog jezika i kul-

ture na Waterloo sveučilištu ostvareno je 21. travnja 1988. godine.

Navedene udruge i organizacije svjedoče o kontinuitetu i ustrajnosti hrvatskih useljeničkih zajednica, koje su svojim mukotrpnim radom dokazale da njihovo etničko porijeklo nije teret već potvrda zajedničke pripadnosti jednome narodu odakle crpe snagu za očuvanje svog nacionalnog identiteta unutar drugih dominantnih kultura.

Stoga bi Republika Hrvatska trebala svestrano pomagati rad postojećih udruga u iseljeništvu te poticati osnivanje novih, kako bi se i za narednih generacija moglo govoriti o trajnom karakteru sustavne organiziranosti Hrvata u iseljeništvu.